

Konflikt racji

Antygona Sofoklesa

Konflikt racji Antygony i Ismeny

ISMENA

Zważ więc, że teraz i my pozostałe
Zginiemy marnie, jeżeli wbrew prawu
Złamiemy wolę i rozkaz tyrana.
Baczyć to trzeba, że my przecie słabe,
Do walk z mężczyzną niezdolne niewiasty;
Że nam ulegać silniejszym należy,
Tych słuchać, nawet i sroższych rozkazów;
Ja więc, błagając o wyrozumienie
Zmarłych, że muszę tak ulec przemocy,
Posłuszna będę władcom tego świata,
Bo próżny opór urąga rozwadze.

ANTYGONA

Pogrzebię sama, potem zginę z chlubą.
Niechaj się zbratam z mym kochanym w śmierci
Po świętej zbrodni; a dłużej mi zmarłym
Miłą być trzeba, niż ziemi mieszkańcom,
Bo tam zostanę na wieki; tymczasem
Ty tu znieważaj święte prawa bogów.

ISMENA

Ja nie znieważam ich, nie będąc w mocy
Działać na przekór stanowieniom władców.

Antygona

– złamię zakaz Kreona, ponieważ:

- kocha brata;*
- w ten sposób uszanuje prawa bogów i nie ściągnie na siebie ich gniewu;*
- zginie, ale z honorem – wierna temu, co uważa za słuszne;*
- gdy ukarzą ją śmiercią, podzieli los brata – będzie bliżej niego, a ze zmarłymi jest się na wieczność, dłużej niż z żywymi, więc lepiej im być posłuszną*

Ismena

– nie złamię zakazu Kreona, ponieważ:

- to oznacza śmierć – tyran ma wszelkie środki, żeby ich ukarać;*
- zostali jedyne żywe z rodziny, więc głupotą byłoby narażanie się z własnej woli;*
- Kreon jest władcą – reprezentuje prawo, a trzeba być posłusznym prawu;*
- jest kobietą, więc to normalne, że nie będzie stawiać oporu, zna swoje miejsce (w Atenach kobiety nie uczestniczyły w życiu politycznym);*
- rozsądną rzeczą jest przetrwać, a nierozsądną – walczyć w przegranej sprawie*

Konflikt racji Antygony i Kreona

KREON

Trudno jest duszę przeniknąć człowieka,
Jego zamysły i pragnienia, zanim
On ich na szerszym nie odłoni polu.
Ja tedy władcę, co by, rządząc miastem,
Wnet się najlepszych nie imał zamysłów
I śmiało woli swej nie śmiał ujawnić,
Za najgorszego uważałbym pana.
A gdyby wyżej nad dobro publiczne
Kładł zysk przyjaciół, za nic bym go ważył.
[...]

I nie milczałbym, klnę się na Jowisza
Wszzechwidzącego, gdybym spostrzegł
zgubę
Zamiast zbawienia kroczącą ku miastu.
Nigdy też wroga nie chciałbym ojczyzny
Mieć przyjacielem, o tym
przeświadczony,
Że nasze szczęście w szczęściu miasta
leży,
I jego dobro przyjaciół ma rać.
Przez te zasady podnoszę to miasto
I tym zasadom wierny obwieściłem
Ukaz ostatni na Edypa synów.

ANTYGONA

Przecież nie Jowisz obwieścił to prawo,
Ni wola Diki podziemnych bóstw siostry,
Taka ród ludzki związała ustawą.
A nie mniemałam, by ukaz twój ostry
Tyle miał wagi i siły w człowieku,
Aby mógł łamać święte prawa boże,
Które są wieczne i trwają od wieku,
Że ich początku nikt zbadać nie może.
Ja więc nie chciałam ulęknąć się człeka
I za złamanie praw tych kiedyś bogom
Zdawać tam sprawę. Bom śmierci ja
pewna
Nawet bez twego ukazu. [...]

Czcic swe rodzeństwo nie przynosi
wstydu.

KREON

Nic był ci bratem ten, co poległ drugi?

ANTYGONA

Z jednego ojca i matki zrodzonym.

KREON

Czemuż więc niesiesz cześć, co jemu
wstrętna?

ANTYGONA

Zmarły nie rzuci mi skargi tej w oczy.

KREON

Jeśli na równi z nim uczysz złoczyńcę?

ANTYGONA

Nie jak niewolnik, lecz jak brat on zginął.

KREON

On, co pustoszył kraj, gdy tamten bronił?

ANTYGONA

A jednak Hades pożąda praw równych.

KREON

Dzielnemu równość ze złym nie przystoi.

ANTYGONA

Któż wie, czy takie wśród zmarłych są
prawa?

KREON

Wróg i po śmierci nie stanie się miłym.

ANTYGONA

Współkochać przyszłam, nie
współnienawidzić.

Kreon

– *zakaz grzebania Polinika jest słuszny, ponieważ:*

- *jest to okazja, by pokazać, że będzie silnym, dobrym władcą, dla dobra miasta nie zawaha się przed rządami silnej ręki;*
- *Polinik napadł na Teby, a on jako władca i obrońca ojczystego miasta nie może darować komuś, kto je zdradził;*
- *chce udowodnić, że jest władcą, który dobro Teb stawia na pierwszym miejscu, nie oszczędzi nawet siostrzeńca, który zagroził miastu;*
- *trzeba odróżnić poległych: brata-zdrajcę od brata-obrońcy – niesprawiedliwe byłoby potraktować ich tak samo – to by obrażało Eteoklesa*

Antygona

– *zakaz jest barbarzyński, ponieważ:*

- *stwarza absurdalną sytuację, w której miłość i troska o los najbliższych stają się zbrodnią i powodem do wstydu;*
- *jest niezgodny z odwiecznym prawem bogów podziemnych, którzy nakazują grzebać zmarłych;*
- *naraża ludzi, którzy się do niego zastosują, na gniew bogów*

Konflikt Kreona z Hajmonem

KREON

O! tak, mój synu, być zawsze powinno,
Zdanie ojcowskie ponad wszystkim ważyć. [...]

Synu, nie folguj wiec żądzy, nie porzuć
Dla marnej dziewczki rozsądku, wiedz dobrze,
Że nie ma bardziej mroźnego uścisku,
Jak w złej kobiety ramionach;

Bo skorom poznał, że z całego miasta
Ona jedyna, oparła się prawu,
Nie myślę stanąć wszem wobec jak kłamca,
Ale ją stracę; rodzinnego Zeusa

Niechby błagała; jeśli wśród rodziny
Nie będzie ładu, jak obcych poskromię?
Bo kto w swym domu potrafi się rzędzić,

Ten sterem państwa pokieruje dobrze;
Kto zaś zuchwale przeciw prawu działa
I tym, co rządzą, narzucać chce wolę,
Ten nie doczeka się mego uznania. [...]

Tak więc wypada strzec prawa i władzy
I nie ulegać niewiast samowoli.

Jeżeli upaść, to z ręki paść męskiej,
Bo hańba doznać od niewiasty klęski.

HAJMON

Ojcie, najwyższym darem łaski bogów
Jest niewątpliwie u człowieka rozum. [...]

Mam ja tę wyższość nad tobą, że mogę
Poznać, co ludzie mówią, czynią, ganią,
Bo na twój widok zdejmuję ich trwoga,
I słowo, ciebie rażące, zamiera.

A więc cichaczem przyszło mi wysłuchać.
Jak miasto nad tą się żali dziewczicą,

Po najzacniejszym czynie marnie kończy.
Czyż bo ta, co w swym nie przeniosła sercu,

By brat jej leżał martwy bez pogrzebu,
Psom na pożarcie i ptactwu dzikiemu,
Raczej nagrody nie godna jest złotej?
Takie się głosy odzywają z cicha.

Ja zaś, o ojczy, niczego nie pragnę,
Jak by się tobie dobrze powodziło.
Bo jestli większy skarb nad dobre imię
Ojca dla dzieci, lub dzieci dla ojca?

[...]

Choćby był mądry, przystoi mężowi
Ciągłe się uczyć, a niezbyt upierać.

KREON

A więc w mym wieku mam mądrości szukać
I brać nauki u tego młokosa?

HAJMON

Nie w nieprawości; a jeśli ja młody,
To na rzecz raczej, niż wiek, baczyć trzeba.

KREON

Na rzecz, niesfornym która cześć oddaje?

HAJMON

Ni słowem śmiałym cześć taką zalecać.

KREON

A czyż nie w takie popadła ta błędy?

HAJMON

Przeciży głos ludu, co mieszka w Teb grodzie.

KREON

Więc lud mi wskaże, co ja mam zarządzać?

HAJMON

Niemal jak młodziak porywczy przemawiasz.

Sobie czy innym gwoli ja tu rządzę? **HAJMON**
Marne to państwo, co li panu służy.

KREON

Czyż nie do władcy więc państwo należy?

HAJMON

Pięknie byś wtedy rządził... na pustyni.

KREON

Ten, jak się zdaje, z tamtą dziewczką trzyma.

HAJMON

Jeśli ty dziewczką; o ciebie się troskam.

KREON

Z ojcem się swarząc, o przewrotny synu?

HAJMON

Bo widzę, że ty z drogi zbaczasz prawej.

KREON

Błądźż ja strzegąc godności mej władzy?

HAJMON

Nie strzeżesz – władzą pomiatając bogów.

KREON

O niski duchu, na służbie kobiety!

HAJMON

Bo w służbie złego nie znajdziesz mnie nigdy.

KREON

Cała twa mowa jej sprawy ma bronić.

HAJMON

Twej sprawy, mojej i podziemnych bogów.

KREON

Nigdy już żywcem ty jej nie poślubisz.

HAJMON

Zginie – to śmiercią sprowadzi zgon inny.

Konflikt Kreona z Hajmonem

Hajmon

– trzeba ułaskawić Antygonę, ponieważ:

- lud Teb docenia uczynki Antyfony, a władca powinien się liczyć ze zdaniem ludu – bez ludu nie ma państwa, trzymanie się decyzji wbrew woli ludu czyni z Kreona znieprawego tyrana;*
- zabicie Antyfony jest złe – obrazi bogów;*
- władca nie powinien podważać autorytetu bogów, bo to zachęca do buntowania się przeciwko autorytetom w ogóle (czyli także przeciwko władcy);*
- w ten sposób władca pokaże swoją elastyczność – zamiast tępego uporu*

Kreon

– nie ułaskawi Antyfony, ponieważ:

- złamała prawo, darowanie jej kary byłoby zachętą dla innych niesfornych;*
- musi bronić prawa i autorytetu władzy – przez pokazanie, że brak szacunku dla prawa i władzy wiąże się z poważnymi konsekwencjami;*
- gdyby to zrobił, pokazałby, że we własnej rodzinie pozwala na łamanie prawa – kto by wtedy uwierzył, że potrafi zapewnić poszanowanie prawa w państwie;*
- obiecał jej karę i wycofanie się z tego podważy wartość jego słowa;*
- lud tego chce, a to on ma rządzić, nie lud;*
- dziewczyna wygrałaby wtedy w sporze, a on się nie da pokonać kobiecie*

Racje bohaterów *Antygony*

Ismena:

- * życie, przetrwanie
- * rozsądek, praktyczność
- * realizm w ocenie sytuacji

Antygona:

- * miłość do bliskich
- * szacunek dla bogów
- * wierność sobie
- * poczucie moralnej wyższości
- * satysfakcja z obstawania przy raz obranych pryncypiach

Kreon:

- * państwo jako źródło dobra dla obywateli
- * ojczyzna jako wartość najwyższa
- * prawa państwowe
- * godność władcy – opinia siły służąca sprawnemu zarządzaniu państwem
- * sprawiedliwość

Antygona:

- * szacunek dla praw boskich
- * miłość do bliskich

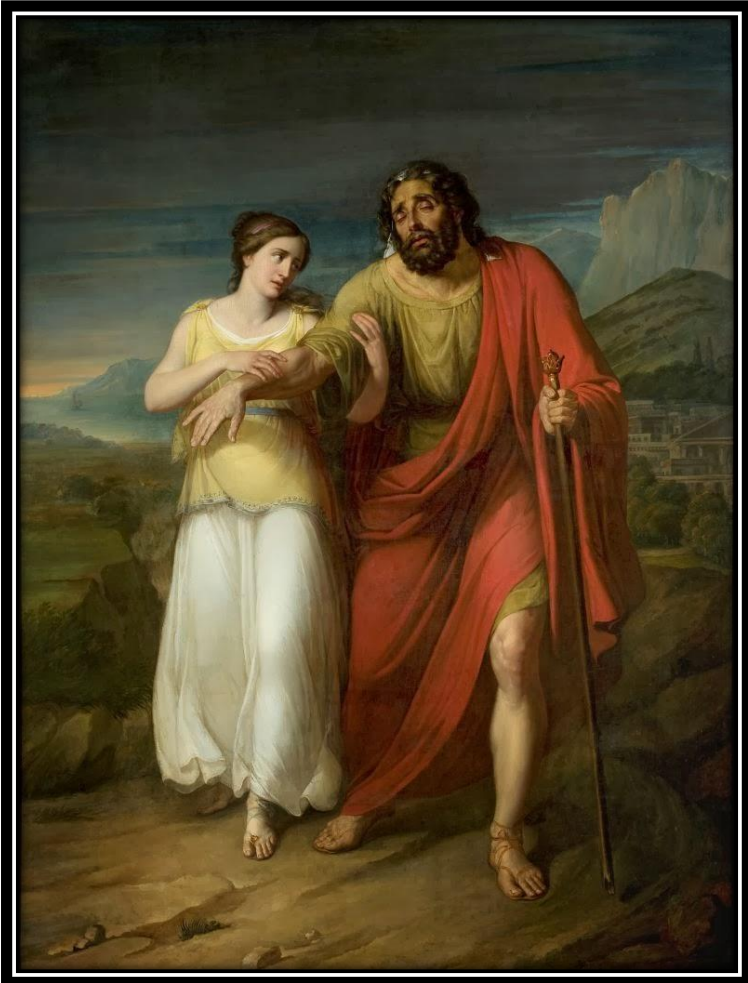
Hajmon:

- * państwo jako wspólnota i władcy, i ludu
- * wolność słowa i poglądów
- * relacje, miłość do bliskich
- * szacunek dla bogów
- * prawość
- * umiar
- * elastyczność umysłu, otwartość na cudze argumenty

Kreon:

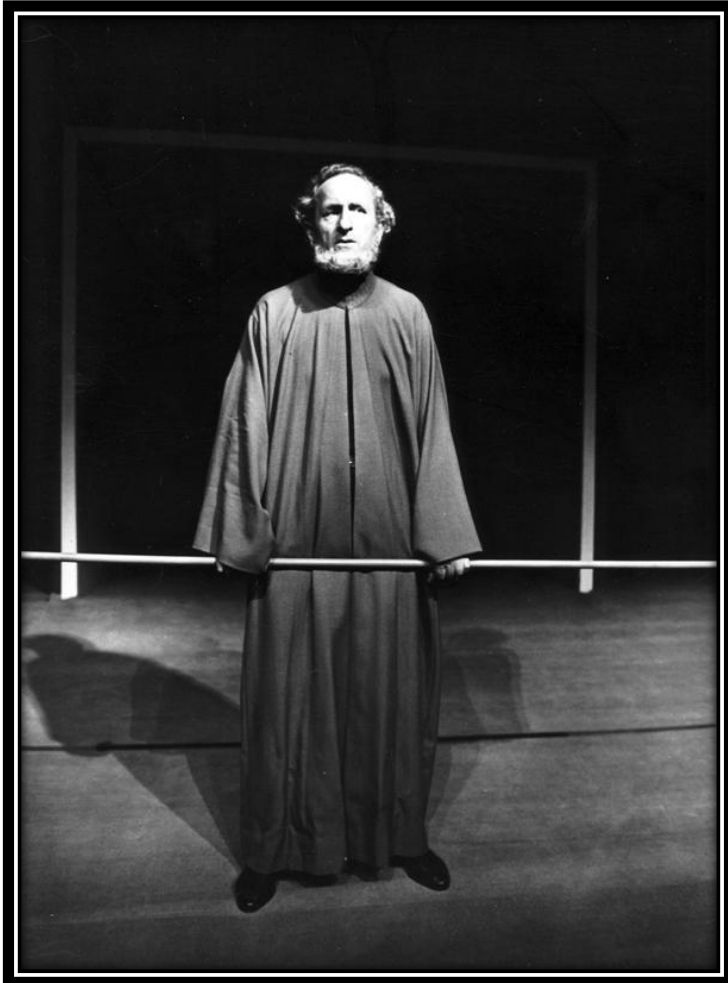
- * prawo państwowe
- * ład, porządek
- * konsekwencja
- * godność władcy – opinia siły służąca sprawnemu zarządzaniu państwem

Antygona

- Odważna
- Pełna godności
- Nieustępliwa
- Bezkompromisowa
- Honorowa
- Prawdomówna
- Wrażliwa
- Wierna swoim przekonaniom

Kreon

- Stanowczy
- Uparty
- Krótkowzroczny
- Popędliwy
- Gwałtowny
- Okrutny
- Pozornie racjonalny
- Kochający ojciec
- Potrafi zmienić swoją decyzję pod wpływem doradcy – wróżbity Tyrezjasza.

Hajmon

1. Ismena próbuje ratować Antygonę, odwołując się do ojcowskich uczuć Kreona. Ostrzega, że śmierć Antygony unieszczęśliwi jego syna Hajmona.
2. Hajmon publicznie boleje nad losem skazanej Antygony.
3. Rozmawia z Kreonem i próbuje wyjednać ułaskawienie dla narzeczonej.
4. Grozi ojcu samobójstwem, jeśli ten nie zmieni wyroku.
5. Wybiega z pałacu, kiedy Kreon chce na jego oczach stracić Antygonę.
6. Tyrezjasz w zagadkowych słowach przepowiada śmierć Hajmona.
7. Hajmon przedostaje się do więzienia Antygony, ale znajduje ją martwą.
8. Rzuca się na ojca, który przybył, by wycofać się z wyroku.
9. Nie mogąc go dosięgnąć, sam przebija się mieczem.

Pomysł, by Antygona miała narzeczonego, który zarazem jest synem Kreona, pochodzi od Sofoklesa. To jego autorska, oryginalna modyfikacja mitu tebańskiego.

Hajmon

- walcząc o życie Antygony, ściera się z ojcem, a jednocześnie z samą Antygoną;
- jeśli chce być dobrym narzeczoną, nie może być dobrym synem ;
- bycie narzeczoną jest dla niego priorytetem, dla Antygony to kwestia drugorzędna ;
- przekonuje się, że szczęście osobiste syna znaczy dla jego ojca mniej niż władza

Rola Hajmona w tragedii Sofoklesa

- Pomnaża końcowy bilans nieszczęść i klęsk, które spadają na bohaterów tragedii. Służy do potęgowania w odbiorcach odczucia litości i trwogi.
- Osoba Hajmona każe bardziej docenić poświęcenie Antygony. Dla uczczenia pamięci sprawy brata wyrzekła się będącego na wyciągnięcie ręki szczęścia osobistego.
- Spokój, rozsądek, lojalność, chęć dialogu Hajmona podkreślają bezwzględność, apodyktyczność i zapalczywość Kreona dążącego do podporządkowywania sobie innych. Dyskusja z synem w pełni odsłania poglądy Kreona na naturę władzy, a tym samym zdradza jego tyrańskie zapędy.
- Wprowadzając do sztuki Hajmona, Sofokles wyposaża bezwzględnego Kreona w „czuły punkt” – do uczuć ojcowskich apeluje Tyrezjasz, gdy chce nakłonić władcę do zmiany postanowień, w syna uderzają bogowie, by uświadomić władcy jego zbłądzenie. Boleść ojca czyni z zimnego tyrana postać godną katarktycznej litości.

Pojęcia związane z tragedią grecką

TRAGIZM

Tragizm to kategoria estetyczna, typowa dla tragedii, polega na tym, że bohaterowie znajdują się w sytuacji bez wyjścia, każdy wybór prowadzi ich do klęski.

W tragedii greckiej są 2 źródła tragizmu:

1. Wyroki przeznaczenia (fatum, losu, Mojry), z którym nie można wygrać – nad rodem Labdakidów ciąży klątwa, która musi się wypełnić w życiu każdego członka rodu – Edypa, Antygony, Kreona, Hajmona.
2. Konflikt dwóch sprzecznych, ale równorzędnych racji.

Sytuacja tragiczna Antygony i Kreona

Kreon

Trwać przy swoim rozkazie	Odwołać rozkaz
---------------------------	----------------

Katastrofalne konsekwencje:

-Śmierć Antygony, Hajmona i Eurydyki -Niezadowolenie ludu	Klęska ideowa, sprzeniewierzenie się swoim wartościom
--	---

Każdy wybór niesie tragiczne skutki – katastrofę - czyjąś śmierć lub porażkę moralną (równie ważną dla bohatera – idealisty)

Antygona

Pochować Polinika – złamać zakaz Kreona	Pozostawić ciało Polinika – podporządkować się Kreonowi
---	---

Katastrofalne konsekwencje:

Śmierć	Sprzeniewierzenie się swoim wartościom
--------	--

Każdy wybór niesie tragiczne skutki – katastrofę - śmierć lub porażkę moralną (równie ważną dla bohaterki – idealistki)

Konflikt racji w *Antygonie* Sofoklesa

Konflikt na płaszczyźnie	Kreon reprezentuje	Antygona reprezentuje
Moralno – prawnej (dwoiste prawo)	Prawo ludzkie, zapisane, stworzone przez człowieka	Prawo boskie, niepisane, odwieczne
Politycznej	zbiorowość	jednostka
Emocjonalnej	rozum	serce

Tragizm bohaterów *Antygony*

Istota tragizmu w tragedii antycznej przejawia się w :

a) **konflikcie dwóch racji, które są sprzeczne (wykluczają się), ale pozostają równorzędne:**

Antygona ma słuszość, grzebiąc swego brata, gdyż postępuje zgodnie z niepisanymi, ale uświęconymi prawami boskimi oraz zgodnie z racjami serca i praw jednostki do pochówku .

Kreon też postępuje słusznie, gdyż miał prawo jako król Teb ukarać zdrajcę i zakazać jego pochówku, kieruje się dobrem państwa, racjami rozumu i dobrem społeczności. Temu, kto odważy się złamać jego rozkaz, zagroził śmiercią i byłoby to niegodne króla, aby wycofać się z własnej decyzji dlatego, że osobą łamiącą prawo jest ktoś rodziny. Prawo przecież jest jednakowe dla wszystkich. Król straciłby szacunek ludu;

b) **braku możliwości rozwiązania konfliktu**, co niesie za sobą nieuchronność katastrofy.

Sofokles buduje tragedię nie tylko na tym, że dążenia poszczególnych postaci zderzają się i wykluczają, a nie powinny, ale również na tym, że **dążenia poszczególnych postaci się nie spotykają**, a powinny (Antygona i Hajmon, Antygona i Ismena). Te konflikty odgrywają jednak w dramacie rolę drugorzędną.

Tragizm bohaterów *Antygony*

Tragizm Kreona	Tragizm Antygony	Tragizm Hajmona
<ul style="list-style-type: none">•Traci syna, żonę i niedoszłą synową;•Nie pozostaje wierny swoim przekonaniom, gdyż odwołuje rozkaz;•Przegrywa w życiu osobistym i ideowym.	<ul style="list-style-type: none">•Traci życie i możliwość założenia rodziny;•Pozostaje wierna swoim wartościom – <u>odnosi moralne zwycięstwo</u>	<ul style="list-style-type: none">•Traci narzeczoną;•Popełnia samobójstwo.

Pojęcia związane z tragedią grecką

HYBRIS

hybris - pycha, nadmierna ufność bohatera we własną wartość i słuszność swojego postępowania, wynika z niewiedzy bohatera na temat sytuacji, w jakiej się znajduje.

Lajos i Edyp – walczyli z losem, przeznaczeniem, wolą bogów.

Kreon – ufa własnym przekonaniom, nikogo nie słucha, wola bogów jest dla niego mniej ważna niż prawo państwowe.

Wszyscy bohaterowie grzeszą pychą i ściągają na siebie gniew bogów.

Pojęcia związane z tragedią grecką

IRONIA TRAGICZNA

Ironia tragiczna – działania bohatera, w wyniku których staje się winny zbrodni i ponosi za to karę, mimo iż postępował zgodnie z najlepszymi intencjami; bohater dążąc do pozytywnych moralnie celów, ale dokonuje czynów obiektywnie nagannych, co prowadzi do katastrofy

Kreon ma szlachetne intencje – dobro państwa, ale czyni nieświadomie zło – krzywdzi Polinika, Antygonę, doprowadza do śmierci Hajmon i Eurydyki.

Edyp ma szlachetne intencje – nie chce zabić rodziców, ale uciekając od nich, nie wiedząc, że to rodzice przebrani, nieświadomie zabija ojca i żeni się z matką.

Pojęcia związane z tragedią grecką

WINA TRAGICZNA

Wina tragiczna (gr. hamartia) – nieświadoma, ale obiektywna wina bohatera, powstała w wyniku jego niewiedzy lub błędnego rozumowania, prowadzi do katastrofy; wina niezawiniona.

Winą zarówno Edypa, jak i Kreona jest to, że błędnie ocenili swoją sytuację, nie rozumieli wyższości bogów i fatum nad ludźmi, później rozpoznają winę, ale jest już za późno.

Role życiowe bohaterów

Charakterystyka postaci	Antygona	Kreon	Hajmon	Ismena
dążenia → obrona rola życiowa	złamać zakaz (pochować brata), umrzeć z honorem → być lojalną siostrą i godną córką rodu	utrzymać zakaz niegrzebania Polinejkesa, ukarać buntowniczkę → być silnym władcą, postawić na swoim	ocalić Antygonę → być dobrym narzeczoną	przetrwać, ocalić życie → być posłuszną
życiowe role zepchnięte na dalszy plan	być posłuszną poddaną, narzeczoną, ocalić życie	być ojcem troszczącym się o szczęście syna, troskliwym wujem	być lojalnym synem, posłusznym poddanym	być lojalną siostrą i godną córką rodu

Obejrzyj

- <https://scholaris.pl/resources/run/id/48366>